

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, כ"א אלול התשפ"ו

חולין קכ"ו – כלב שאכל מת, נקב בקולית נבלה, ביצת השרץ, ועכבר שנוצר מאדמה

שאלות:

1. האם כלב שאכל אדם מת יכול להיחשב אוהל, ולטמא את הבית?

כלב שאכל מת ומת

◦ בסוף הדף הקודם **אבי** הביא ראייה לכך **שרבי יוסי** סובר שטומאה טמונה לא בוקעת. הגמרא **מקשה** ממשנה אחרת באהלות סתירה: המשנה מביאה ארבע דעות של תנאים על מקרה, שכלב שאכל בשר של מת, והכלב מת מוטל על מפתן הבית (אסקופה) והצוואר שלו בתוך הבית:

- **רבי מאיר אומר** שאם הצוואר של הכלב רחב טפח – הוא מביא את הטומאה לבית מפני שממשיך את האוהל, כלומר יש אוהל בצווארו ברוטו לא רק בחלל, והטומאה יוצאת דרך פיו לתוך הבית; ואם לא – לא מביא.

- **רבי יוסי אומר** שבוחנים איפה מקום הטומאה בתוך הכלב: מהמשקוף ולפנים – הבית טמא; מהמשקוף ולחוץ – הבית טהור, ואפילו אם אין בצוואר טפח. ולכן **קשה**: אם **רבי יוסי** עוסק כשאין בצווארו פותח טפח, משמע שטומאה טמונה בגוף הכלב בוקעת ועולה לתוך הבית, בניגוד לשיטתו שטומאה טמונה לא בוקעת!

- **רבי אליעזר אומר** שרק אם האחוריים של הכלב הם לכיוון הבית הבית טמא, כי סוף הטומאה לצאת משם, אבל אם הפה לכיוון הבית, הבית טהור, כי הטומאה לא יוצאת בכיוון הזה.

- **רבי יהודה בן בתירא אומר** שבכל המקרים, הבית טמא. גם אם הפה לכיוון הבית כי לפעמים הכלב מקיא, גם אם אין בצוואר טפח, וחולק על כל התנאים.

- **רבא מתרץ** את הסתירה, **שרבי יוסי** עוסק במקרה שיש בצוואר פותח טפח וזה לא משנה איפה נמצאת הטומאה ביחס למשקוף, והוא חולק על **רבי מאיר** בשני דברים נפרדים:

- הוא מיקל, שצריך שיהיה חלל **הפנימי** של הצוואר טפח (חלל הטומאה), ולא די ברוחב **חיצוני** של טפח בצוואר.

- ובנוסף, רק אם הפה של הכלב נמצא מהמשקוף, דהיינו המקום שבו הדלת נסגרת בתוך המפתן, משם ולפנים – הבית טמא, אבל החלק של האסקופה מעבר לזה טהור, כלומר לא כל האסקופה נחשבת כתוך הבית. ואם ככה אין קושי על הדעה **שרבי יוסי** סובר שטומאה טמונה לא בוקעת ועולה. והגמרא מביאה סיוע להסבר הזה מברייטא שאומרת בפירוש **שרבי יוסי** מתייחס לחלל של הצוואר.

◦ הגמרא **מבררת** שהתנא שחולק על **רבי יוסי**, וסובר שאוהל לא נקרא מגע, הוא **רבי שמעון** שמונה שלוש טומאות שפורשות מן המת, שבכל אחת נוהגות רק שתיים משלושת דרכי הטומאה של מגע, משא, אוהל: שלושת הטומאות הן, מלא תרוד רקב של מת, עצם

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א כשעורה, וגולל ודופק (כיסוי הקבר ודופנותיו). לגבי מלא תרוד רקב: מטמא רק במשא ובאוהל, אבל לא במגע. ומכך **שרבי שמעון** מנה מגע ואוהל כשני שמות נפרדים, מכאן שהוא סובר שאוהל הוא לא מגע.

2. דן נגע בעור של נבילה, האם הוא נטמא?

נקב בקולית נבלה ושרץ

- המשנה לימדה שעצמות של נבילה ושרץ סתומות, לא מטמאות, אלא אם ניקבו, הגמרא מביאה את המקור לדין הזה:
 - מהפסוק הנוגע 'בנבלתה' למדנו שרק אם נוגעים בבשר ולא בעצם סתומה זה מטמא, ומכיוון שהפסוק מסיים במילה 'טמא' ולא 'טמא', לומדים שאם העצם ניקבה ואפשר לגעת במוח שבה, אז היא מטמאת, כי דין "שומר" המכניס ומוציא טומאה קיים רק בדבר שאפשר ליגע בטומאה עצמה, אבל בדבר שלא ניתן להגיע לטומאה שבתוכו – הנגיעה בשומר טהורה.
 - **רבי זירא שאל את אביי** למה אם נוגעים בעור של בהמה נבלה היא מטמאת, הרי זה כמו עצם סתומה? **אביי השיב**: שאפשר להגיע לבשר דרך נקביה הטבעיים (פה, חוטם ועיניים).
 - **רב פפא שאל את רבא**, למה כליה המכוסה בחלב מטמאת, הרי אי אפשר להגיע לבשר? **רבא השיב**: שיש חוטי בשר שנמשכים מהכליה החוצה וניתן לגעת בהם.
 - **רב אושעיא** הסתפק בשאלה האם מחשבה בלבד לנקוב את העצם מועילה להחשיבה כנקובה. והוא הגיע למסקנה: שמחוסר נקיבה לא נחשב כמחוסר מעשה, והמחשבה לבדה מועילה לעניין טומאה כאילו כבר ניקבה.

3. האם יש יצור חי שנוצר מאדמה?

משנה: ביצת השרץ ועכבר שחציו בשר וחציו אדמה

- המשנה מפרטת דינים של ביצת השרץ משמנות השרצים כמו של צב למשל, ועכבר מיוחד:
 - ביצת שרץ שהתרקם בה עובר-אפרוח – טהורה כל עוד היא סתומה; ניקבה כל שהוא – הנוגע בה טמא.
 - הגמרא מלמדת שהריבוי מהפסוקים 'אלה **הטמאים** לכם בכל השרץ... יטמא' מחייב שני תנאים, כפי שראינו כבר את הלימוד (**רש"י**) אומר שהה"א של 'הטמאים' נדרשת למספר דרשות: שהעובר יהיה מרוקם, ושתהיה נקובה בשיעור חוט השערה – מפני שאפשר להכניס בה שער שמחובר לגופו כלומר לבשרו של הנוגע (מראשו או מזקנו, ולא שער אחר שלא מחובר לבשר), ונגיעה באמצעות שער מחובר נחשבת נגיעה גמורה.
 - לגבי עכבר שחציו בשר וחציו אדמה שהוא נוצר מהאדמה: **רש"י** וגם הרמב"ם ועוד, כותבים שיש מין של עכבר ששורץ מהאדמה, והוא עובר תהליך הדרגתי של הפיכה מאדמה לעכבר, (וניתנו הסברים שונים לסתירה בין המדע לתופעה שמתוארת בגמרא): המשנה **אומרת** שהנוגע בחלק של הבשר – טמא; בחלק של האדמה – טהור. **רבי יהודה אומר**: שגם הנוגע באדמה שכנגד הבשר – טמא.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

- **רבי יהושע בן לוי** מוסיף תנאי שהעכבר מטמא רק כשהשריץ ונהיה בשר לכל אורכו מראש ועד רגליים (על פני כולו). ויש שתי גרסאות בגמרא לגבי מה הוסיף **ריב"ל** את התנאי:

ללישנא קמא: התנאי הזה נאמר ברישא במי שנוגע בבשר, וכל שכן בסיפא בנוגע באדמה;

ללישנא בתרא: ברישא מטמא גם כשלא השריץ על פני כולו, והתנאי נאמר רק לדעת **רבי יהודה** בנוגע באדמה.

- הברייטא בסוף הדף מסתפקת לגבי דג בים ששמו עכבר, האם נלמד מחולדה, שרק מין שגדל על הארץ נחשב שרץ, או שכל דבר שנקרא עכבר כלול בשרץ, כמו שכל דבר ששמו חולדה כלול בחולדה, כי אין חולדה בים.
לכן הברייטא דורשת מהפסוק "עַל הָאָרֶץ" למעט "עכבר שבים" שזה דג שדומה לעכבר; הגמרא מקשה אולי הפסוק בא ללמד שעכבר יבשה שנכנס לים, אולי כבר לא מטמא כשהוא בים? הגמרא מתרצת שמהמילה "הַשּׁוֹרֵץ" לומדים שהוא מטמא בכל מקום שהוא שורץ, גם בים.
והברייטא תמשיך את הלימוד בדף הבא.